

1953-05-16 Intervju i Nordsvenska Dagbladet

Hon var tidningens lördagsgäst 16/5 1953. Det var strax efter det att Tjärdalen publicerats och blivit en jättesuccé.

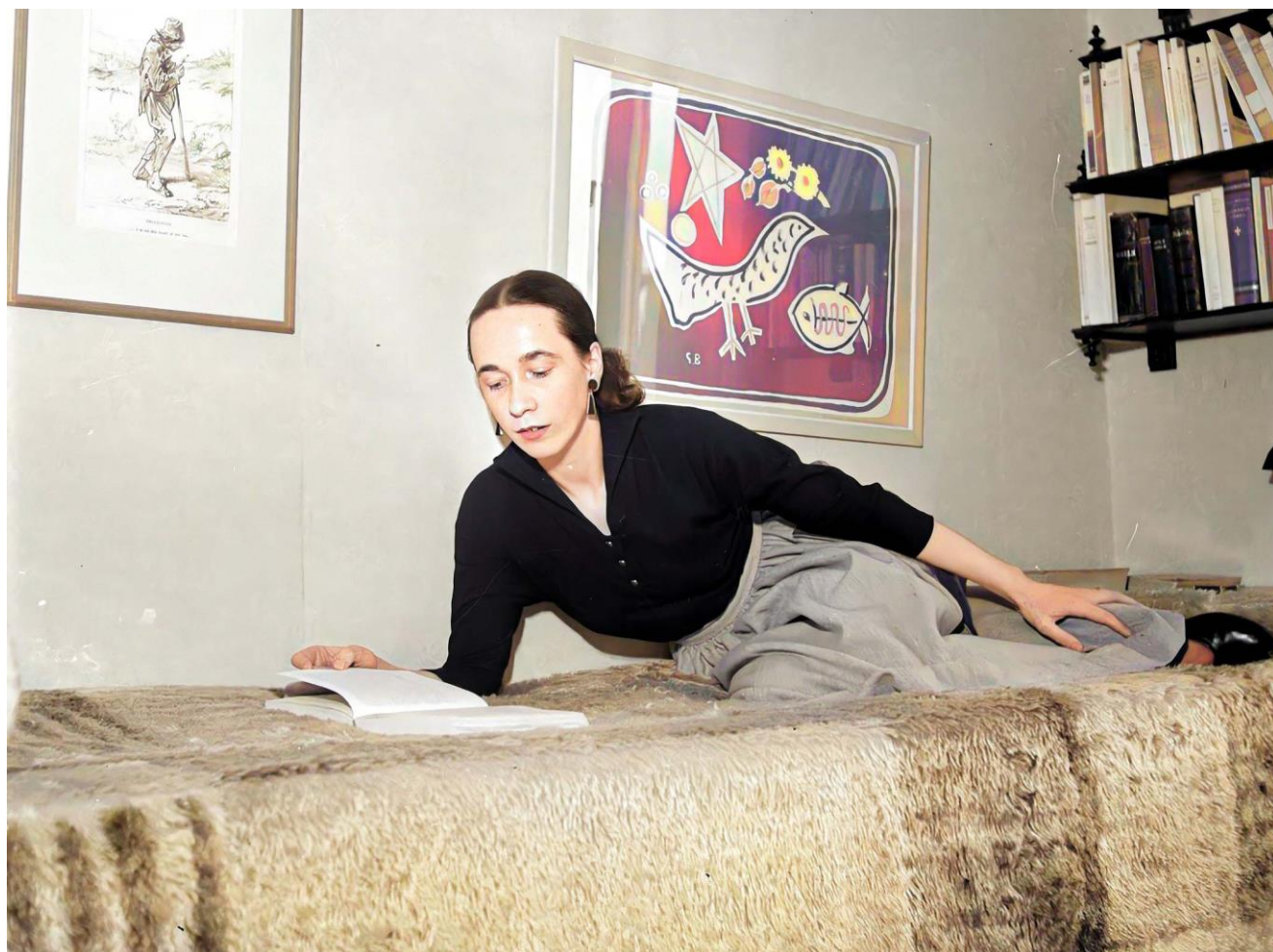
Ca 1953. Sara omgiven av fadern Andreas som hon tillägnade Tjärdalen och modern Jenny (Skellefteå museum, färglagd)

Texten sammanställd av Stig Sandström, stigsand49@gmail.com, www.lokalhistoriaskelleftea.se

* * *

Norrländska parnassens nyaste tillskott

Sara Lidman drömde om att bli skådespelerska

Varför skriver jag?

Den frågan kan ingen författare undgå att ställa till sig själv. Lidman, som i vår med sin Tjördalen ristat ett stjärnskott på det litterära firmament och är yngste nykomlingen på den norrländska parnassen besvarar sedan själv på ett mycket tydligt sätt frågan. Ur svaret kan man utläsa att barndomsåren i Missenträsk haft stort inflytande på henne. Själven understryker hon det när jag träffar henne.

Vårt sammanträffande äger rum i Uppsala, där hon nu som läkarhustru bor i en modern våning. Kanske vore det för att tränga in bakgrunden riktigare att träffa henne i Missenträsk, där hon som ung flicka plockade sina blommor. Det är inte säkert att de var blå. För kanske var myrblomstret missne, blomman som givit Missenträsk dess namn.

Kanske gör det detsamma var vi träffar henne: - Norrland lever alltid i mig, säger hon. Norrland fascinerar och jag kommer aldrig ifrån Norrland.

Men jag tror inte att jag vill bo i Missenträsk. Är jag där längtar jag därifrån, är jag någon annanstans längtar jag dit. Jag trivs i alla fall bra i Uppsala.

Lidman har blivit allergisk för publicitet, vilket kanske inte är att undra på. Från obemärktheten kom hon helt plötsligt mitt i ett intensivt strålkastarljus. De förtjusta recensionerna kom människor att undra: hur gör hon, denna unga författarinna som varit mäktig en så fullfjädrad debut?

Tidningarna uppenbarade sig och fotograferna. Sedan kom rubrikerna. "Succékvinnor" kallades hon i en. Texten var ibland romantiserad – som gällde det att presentera en litterär farmareflicksbillig veckotidningsromantik rakt igenom: flickan från ödebyn som blivit läkarfru och författarinna. Skinnet knotttrade för Sara Lidman under reportagen.

Det förvånar inte för hon har i hög grad sinne för nyanser. Dessutom är hon ömhudad. Och uppenbart intelligent.

En önskan att skriva, att dela med sig av vad hon känt och upplevt har gått som en underton i hela hennes liv alltsedan barndomsåren. Den följde henne i skolan, teaterskolan, i restaurangen där hon serverade. Den följde också till postgirot och föreläsningssalarna i Uppsala.

Hon inte bara önskade skriva utan skrev också. Till en början kåserier, mycket filosofiska och inte så litet upproriska – hennes första skrivalster som nedlades av trycksvärtan, ett kåseri i Skelleftebladet. Hon var 17 år då.

Sedan blev det noveller. Men de festa kom i retur med vänliga kort från tidningarna.

Hösten 1951 semestrade hon och maken i Lofoten. Då blev hon sjuk och bunden att vistas inne. Tiden använde hon att skriva en novell. Dramat om Tjördalen som hon hört berättas i sin ungdom gick igen i novellen.

– Men den blev inte bra, säger hon. Och min make, som alltid uppmuntrat och sporrat mig i mina skrивerier, grälade på mig. "Skriv en bra roman istället", sa han.

– Visst ville jag försöka. Just då hade jag skickat in en novell. Nu skulle vi utmana ödet. Blev novellen antagen, ja då skulle jag börja på romanen. Inte annars. Novellen kom tillbaka. Men jag började skriva på Tjördalen ändå!

– Jag skriver sakta och mödosamt, och det är ett förfärligt tjtande inom mig om vartenda ord. På kvällarna läste jag upp vad jag skrivit under dagen och min man och jag diskuterade och kritiserade.

Sommaren 1952 var Tjördalen färdig. Jag skickade in den till Bonniers. Efter 12 dagar kom det besked: man var förtjust.

Själv räknar jag Tjördalen bara som en skiss till det fylliga epos jag inte mäktade skriva. Men det är klart att jag är glad att kritiken dock tagit den så allvarligt som den var menad. Till en viss gräns är beröm uppmuntrande – går det för långt måste man för- hålla sig som gåsen i regn.

Man kan ana att det litterära genombrott som Sara Lidman är på väg mot betyder mycket för henne. Hon är späd till växten och spröd till hela sitt väsen. I yngre år var hon sjuklig. Föräldrarna

ville att hon skulle spara krafterna och inte delta i de många bestyren i hemmet.

Hon drömde att göra en insats inom teatern. Men det gick inte och hon uppfattade misslyckandet som ett nederlag. Hon arbetade som servitris vid sidan av teaterskolan.

– Men jag var en dålig servitris. Att vara servitris är svårt och invecklat. I köket är det en särskild jargong som man måste behärska. Och likaså i lokalen.

Hon sade upp sig själv men hon är rädd att hon annars blivit uppsagd. Även det såg hon som ett nederlag.

Så satt hon på postgirot. Arbetet var tråkigt och dåligt betalt. Man behövde inte tänka för att göra arbetet men det var samtidigt sådant att det inte medgav att man tänkte på något annat.

Så slutade hon där också och registrerade för sig själv att hon misslyckats på nytt. Vad skulle hon nu göra? Realexamen hade hon läst sig till på korrespondens ett sjukår i Missenträsk, då föräldrarna inte hade råd skicka henne till Arvidsjaur eller Skellefteå.

Studentexamen hade hon tagit vid studentfabriken i Mariannelund, dit det kom alla möjliga människor, äldre, blyga och lite klumpiga landsbygdsungdomar och självmedvetna pjattar från Stockholm, som kuggats för att de ägnat sin tid åt andra ting än läxor.

Ett slag funderade hon på att bli bibliotekarie. Då skulle hon få umgås med böcker och kanske få tid över att skriva själv. Men sjuksköterskeyrket lockade också liksom lärarkallet.

Yrket måste vara sådant att hon fick kontakt med människor. För Sara Lidman är djupt intresserad av människan, sådan hon framträder som individ och som kollektiv.

– Det talas om beteendemönster, om att den enskilde från sina utgångspunkter under givna förutsättningar måste handla så och så. Freud har dragit upp sina riktlinjer och andra psykologer hjälper till.

Men så händer det då och då att en människa helt oväntat bryter kedjan, glömmer att hävda sig och visar kärlek och generositet. Motsatsen kan också ske som i Tjördalen. Vad är det som har hänt? Vilka irrationella moment spelar in och rub-

bar människoforskarnas cirklar? Det är det demoniska och det gudomliga hos människan som fascinerar mig.

Det irrationella är stimulans för Sara Lidman. Det irrationella mötte hon i farmoderns sagor, i de norrländska sägnerna. Det irrationella lever ett bångstyrigt liv mellan raderna i hennes knappa prosa. Det sätter dock inte prägeln på henne i så hög grad som hon själv tror när hon säger:

– Jag kan inte analysera. Där andra logiskt reder ut ett problem är jag hänvisad till att berätta en historia för att få fram vad jag menar.

Men när man pratar med henne har man intet intryck av oförmåga av analytiska resonemang. Kanske har hon omedvetet förvärvat förmågan i de högintellektuella kretsar i Uppsala som hon fick kontakt med efter sin tid på postgirot.

För hon beslöt sig då för att studera vidare och tog sin fil. kand. i engelska, franska och pedagogik 1949. Hon tänkte fortsätta mot fil. Mag. men de planerna är skrinlagda nu. Nu håller nästa roman på att ta form. Vad den handlar om? Nej, det vill hon inte säga.

– Jag kanske ändrar den många gånger om innan den är färdig så att den kommer att handla om annat än jag tänkt från början, säger hon.

Det har sagt att Sara Lidman skulle vara påverkad av Tage Aurell. Själv håller hon det inte för uteslutet, fast det var flera år sedan hon läste honom och han inte idag har någon aktualitet för henne. Hon tycker att han går något för långt i sin åt-stramade stil.

Den nu levande författaren som hon förefaller att sätta högst är Laxness, och hon beklagar att han inte är mer läst i Sverige. Hon blir entusiastisk när hon talar om honom, exploderar i lovord med ett temperament som man är mer van att lokalisera till sydligare breddgrader:

– Jag beundrar honom för hans oerhörda rättspatos och förmåga till inlevelse i på en gång individens och kollektivens liv. Hans indignation är befriad från hat, han är en stor konstnär.

Pär Lagerkvist och Shakespeare beundrar hon också, liksom Dostojevskij. Och Gamla Testamentet. Till hennes favoriter hör också Harry Martinson, Stina Aronson, Björn-Erik Höijer och Ivar Lo Johansson, vars Analfabeten hon sätter

mycket högt. D. H. Lawrence och Camus har ett starkt grepp om henne.

Men Fredrika Bremer är henne obekant. Kvinnosaken intresserar henne inte, bara människan, – Det finns massor av författare som jag vill läsa. Men jag läser så sakta, att jag aldrig kommer att hinna bli "beläst".

Men mest av alla har farmodern påverkat henne. Hennes syn på livet har betytt mycket för son-dottern. Farmodern var poet. Hon levde i armod men hade både yttre och inre resning. När hon vacker och graciös berättade sina sagor och sägner öppnades en religiöst färgad mystisk-realistisk värld för de storögd lyssnande barnbarnen.

Sara Lidman vet idag vad det vill säga att vara författare. Det innebär ofruktsamma dagar då ingivelsen inte vill komma och då missmodet står på lur. Det innebär också produktiva dagar då allt går lättare men då självkritiken kommer farande när punkten har satts. Sakta och mödosamt växer sidorna i antal. Inga kompromisser är tillåtna, inga slitna klichéer får passera.

Så växte Tjärdalen fram och så växer den nya romanen fram. Tjärdalen har sålts mycket i Västerbotten Sara Lidman har fått bevis på att den också har blivit omtyckt här uppe. Och det gläder henne särskilt. Kanske för att hon tror att norrlänningarna har de största möjligheterna att förstå henne.

I varje fall kan hon vara säker på att norrlänningarna kommer att följa hennes författarskap med största intresse. Vår norrländska parnass är med sådana namn som Olof Högberg och Lubbe Nordström rik men inte välbesatt. Sara Lidman är därför så mycket mer välkommen

Gustav Nydahl